

Становлення професійної ідентичності відбувається протягом професійного циклу, який закономірно проходить кожна людина. Професійний цикл – це послідовність періодів чи етапів життя людини, що включають знайомство зі світом професій та професійний вибір, одержання освіти і професійної підготовки, початок самостійної роботи та накопичення досвіду, кар'єрний ріст і періоди подальшої професіоналізації [4, с.714].

Ідентифікація з конкретним працівником приводить до того, що в період з 5 до 10 років у дітей формується намір здобути в майбутньому цю професію і цей намір стає частиною їх Я-концепції. Однак набуття конкретної професійної ідентичності розпочинається з того моменту, коли, зробивши певний професійний вибір, молода людина починає готувати себе до неї, набуває певного трудового досвіду, який надалі буде визначати її вибір і початок трудової кар'єри (від 15 до 25 років). Отже, не можна ототожнювати професійну ідентичність фахівця та професійну ідентичність студента – майбутнього фахівця.

Розвиток професійної ідентичності найбільш інтенсивно відбувається в студентський період – період цілеспрямованого оволодіння системою професійних знань, практичних навичок та вмінь в обраній галузі діяльності. За своєю суттю професійна ідентичність того, хто тільки розпочав опанування професією, – це єдність уявлень про себе, емоційних переживань і усвідомленої активності, обумовлених професійним навчанням, на основі чого формується почуття тотожності з самим собою як майбутнім спеціалістом. Найхарактернішими особливостями такої ідентичності є ймовірнісний, індивідуальний та нерівномірний характер її розвитку.

Реальний досвід трудової діяльності значною мірою корегує професійну ідентичність. Коли молода людина включається в трудову діяльність може виявитись, що її очікування не виправдались, не співпадають з реальністю, рівень оволодіння конкретними професійними знаннями, вміннями та навичками є недостатнім, робота може виявитись нудною, керівники – несправедливими, зарібок – низьким. Все це приводить до розчарування, фрустрації і, як наслідок, перешкоджає подальшому професійному росту.

Провідною умовою розвитку професійної ідентичності є професійне навчання, в ході якого відбувається якісний стрибок в розвитку ідентифікаційних структур, які виражають належність людини до конкретної професії.

Психологічними умовами розвитку професійної ідентичності студента виступають: формування адекватного уявлення про себе як про майбутнього спеціаліста в певній галузі; усвідомлення перспектив та смисло-життєвих орієнтацій; позитивні емоції у зв'язку з переживанням професійної самототожності; активність спрямована на оволодіння професією; актуалізація та розвиток механізмів самопізнання, рефлексії та самопрогнозування.

Вчені підкреслюють величезну роль наставників у формуванні професійної ідентичності, які не тільки забезпечують зворотній зв'язок молодому професіоналу, але й підвищують почуття його компетентності та самостійності. Майстри-професіонали не тільки виступають в якості зразка для наслідування в соціальному та професійному планах, але й підтримують просування молодих працівників у професіоналізмі.

Шнейдер Л.Б. зазначає, що умовою становлення професійної ідентичності є практика соціальної взаємодії з іншими та з самим собою. Особисте включення студента в засвоєння професійної діяльності, набуття професійного досвіду в процесі навчання, використання діалогічного підходу у взаємодії «викладач-студент» забезпечують поєднання емоційно-ціннісного та професійно-особистісного досвіду їх носіїв [4].

Відданість молодій людині своїй роботі та професії посилюється в результаті її зростаючої корпоративної лояльності та адаптації до очікувань і норм, властивих даній професії. Лояльність розвивається в міру того, як молодий фахівець ідентифікується зі своєю професією. В результаті тривалого періоду роботи на певному підприємстві люди ідентифікуються зі своєю професійною групою. В міру того, як людина набуває досвіду в роботі, вона навчається продуктивним прийомам розв'язання різноманітних задач, починає розуміти необхідність рахуватися з визнаними авторитетами в своїй професійній групі і жити відповідно до прийнятих в цьому середовищі норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеев В.С., Толмасова А.К. Теория социальной идентичности и ее эмпирические верификации // Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара: БАХРАХ-М, 2003. – С. 624 – 638.
2. Иванова Н.Л., Конева Е.В. Социальная идентичность и профессиональный опыт личности: [монография] / Н.Л.Иванова, Е.В.Конева. - Ярославль: «Аверс Пресс», 2003. - 132 с.
3. Ермолаева Е. П. Профессиональная идентичность и маргинализм: концепция и реальность (статья первая) / Е. П. Ермолаева // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 4. - С. 51-59.
4. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: структура, генезис, условия становления // Автореферат ... доктора психологических наук. – М., 2001.

УДК 811.161.2

Полиця Т.Д.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНЦЕПТ»

Концепт належить до тих «проблемних» понять, які функціонують на стику різних наукових дисциплін, що й зумовлює складність його дослідження, а феномен, позначений цим терміном, такий же давній, як і сама людина. Проблема концепту тісно пов'язана з проблемою формування думки у свідомості людини.

Філософським підґрунтям дослідження поняття слугують праці концептуалістів – представників напряму середньовічної схоластичної філософії, який виник у дискусії про форми існування загального між реалістами та номіналістами. Засновником концептуалізму вважають французького філософа та теолога П. Абеляра, автора самого терміна «концепт», використовуваного на позначення явища, що виникало в розумі на основі спільного, загального в одиничних речах [ФЕС, 300]. Концептуалісти стверджували, що «концепт – це особливе загальне поняття, виражене словом». Абелярівське розуміння концепту пізніше було розширене філософами і зараз «під концептом розуміють поняття – ідею, що містить у собі певний підхід до дійсності» [Там само].

На думку російського філософа С. Аскольдова, концепти являють собою «ембріони мисленнєвих операцій», якщо «вимовлене ким-небудь слово розуміється у власному значенні, то це означає, що той, хто це розуміє, здійснює деякий миттєвий акт, який служить зародком цілої системи мисленнєвих операцій» [Аскольдов 1997, с. 275].

Розвиток когнітології та когнітивної лінгвістики привернув увагу учених до проблеми концепту у другій половині ХХ століття. Виконана велика кількість досліджень вітчизняними та зарубіжними науковцями, проте досі немає єдиного загальноприйнятого визначення згаданого поняття. Це пов'язано з тим, що кожен дослідник тлумачить концепт з певної, близької йому, наукової концепції.

Метою розвідки стала спроба визначити основні підходи до тлумачення поняття «концепт» на сучасному етапі розвитку лінгвістики.

В українському мовознавстві чітку диференціацію та групування відомостей про концепт виконано Вікторією Іващенко у монографії «Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології)» (К., 2006). Авторка виділяє чотири основні напрями наукового осмислення поняття «концепт» у сучасній парадигмі лінгвоцентричного знання: *лінгво-логіко-філософський, психолінгвістичний, лінгвокультурологічний, лінгвопсихологічний* [Іващенко 2006, с. 46–47]. У межах кожного з них виокремлено погляди на концепт, які були актуальними на певних етапах наукового розвитку чи підтримувалися окремими науковими концепціями. У названій монографії подано таке визначення концепту: концепт – «це ментально-мовне утворення, співвіднесене, з одного боку, з предметом думки, що є елементом / фрагментом об'єктивної дійсності / об'єктом предметної сфери – власне предметом, явищем, процесом, або ідеалом тощо, тобто референтом; з другого, – з його вербальними (вербалізаторами) та невербальними корелятами [Іващенко 2006, с. 100]. Дослідниця розмежовує поняття науковий концепт, художній, концепти етнокультури, концепти як особливі відмінні одиниці когніції.

З появою нових дисциплін – когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології – у сучасному мовознавстві сформувалися два підходи до розуміння поняття «концепт»: *лінгвокультурний, лінгвокогнітивний* [Карасик 2002, с. 97].

Один із сучасних вітчизняних дослідників концептів П. Мацьків виділяє такі підходи: *когнітивний (семантико-когнітивний), культурологічний (лінгвокультурологічний), інтегративний* [Мацьків 2007, с. 21].

Основоположником *семантико-когнітивного підходу* вважають О. Кубрякову. Вона тлумачить концепт як термін, що використовують для пояснення ментальних одиниць чи психічних ресурсів нашої свідомості, а також інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини: оперативна змістова одиниця пам'яті, ментальної лексики, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці [КСКТ, с. 90]. Прихильники згаданого напрямку визначають концепт як дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини (З. Попова та І. Стернін); як «інформаційну структуру свідомості, різносубстратну, певним чином організовану одиницю пам'яті» (О. Селіванова); одиницю мислення і пам'яті (Ж. Краснобаєва-Чорна) [Попова 2007, с. 34; Селіванова 2006, с. 256; Краснобаєва-Чорна 2008].

Культурологічне визначення концепту наведено у праці Ю. Степанова «Словарь констант русской культуры»: «Концепт – це згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини; те, за допомогою чого звичайна людина, не «творець культурних цінностей» – сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [Степанов 1997, с. 43]. Лінгвокультурні концепти розглядають також В. Карасик, Г. Слишкін, В. Маслова та ін.

Все більше мовознавців обґрунтовують *інтегративний підхід до розуміння концепту* (П. Мацьків, М. Скаб), який поєднує певним чином лінгвокультурний та когнітивний компоненти з перевагою того чи того аспектологічного вияву. У межах цього підходу концепт визначають як особливе психоментальне утворення, в якому фокусується пізнання, культурологічна, ціннісна та наукова інформація; як «згустки знань і уявлень суб'єкта про якусь сутність, що розкривається в метафоричному вживанні слова і текстах, побудованих цим суб'єктом» [Скаб 2007, с. 80]. Це поняття, регламентоване «значенням слова чи його ближчими значеннями», має стосунок до «ментальної діяльності, що спирається на досвід народу, на його традицію та історію, соціально і суб'єктивно осмислене, і через ці сфери (ступені) вступає у співвідношення з іншими поняттями (близькими чи протилежними) і розглядається в межах смислової парадигми (реалізації глобальних смислів)» [Мацьків 2007, с. 27]. Цей підхід видається найменш дискусійним, оскільки дає змогу найповніше описувати різні концепти, зупинятися на їхніх характерних особливостях, культурній, науковій значущості.

Аналізуючи погляди різних дослідників, В. Маслова визначає три основних підходи до розуміння концепту в сучасному мовознавстві (*культурологічний, семантичний та когнітивний*) і зупиняється на визначеннях концепту в межах *семантичної теорії, теорії посередництва між словом та реальністю, теорії концепту Ю.Д. Апресяна, теорії розуміння концепту в широкому значенні* [Маслова 2008, с. 46]. Концепт, на її думку, є «семантичним утворенням», що «позначене лінгвокультурною специфікою і в той чи інший спосіб характеризує носіїв певної етнокультури» [Маслова 2008, с. 50].

На думку Ю. Прохорова, в науковій літературі можна виділити два підходи до визначення концепту: 1) *концепт у вузькому розумінні* – це зміст поняття, яке, поступово розвиваючись, актуалізуючи в мові окремі семантичні ознаки, збільшує свій обсяг; 2) *концепт у широкому розумінні* – виражає «співзначення «національного колориту» функції мови як засобу мислення та спілкування» [Прохоров 2008, с. 17].

Отже, у працях сучасних дослідників поняття «концепт» тлумачиться по-різному, залежно від поглядів автора на сутність самого явища. Останнім часом виділяють (*лінгвокультурологічний, когнітивний та семантичний*) підходи до вивчення концепту, які не заміняють і не виключають один одного, а взаємодоповнюються. Прикладом такої взаємодії стало *інтегративне* бачення концепту в сучасній лінгвістиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аскольдов 1997 – Аскольдов-Алексеев С.А. Концепт и слово // Русская словесность. Антология / Под ред. В.П. Нерознака. – М.: Academia, 1997. – С. 267–279.

2. Іващенко 2006 – Іващенко В.Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) / В.Л. Іващенко: Монографія. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.
3. Карасик 2002 – Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс /Владимир Ильич Карасик: Монография. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
4. Краснобаєва-Чорна 2008 – Краснобаєва-Чорна Ж.В. Концепт ЖИТТЯ в українській фраземіці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / Жанна Володимирівна Краснобаєва-Чорна. – Донецьк, 2008: <http://www.dlib.com.ua/kontsept-zhyttja-v-ukrayinskiy-frazemitsi.html>.
5. Маслова 2008 – Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие / Валентина Авраамовна Маслова. – 3-е изд., перераб. и доп. – Минск: Тетра Системс, 2008. – 272 с.
6. Мацьків 2007 – Мацьків П. Концептосфера БОГ в українському мовному просторі: Монографія / Петро Васильович Мацьків. – Дрогобич: Коло, 2007. – 332 с.
7. Попова 2007 – Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с.
8. Прохоров 2008 – Прохоров Ю.Е. В поисках концепта /Юрий Евгеньевич Прохоров. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 176 с.
9. Селіванова 2006 – Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.
10. Скаб 2007 – Скаб М. Динаміка семантики концепту душа в українській мові / М.В. Скаб // Українська мова. – 2007. – № 3. – С. 80–89.
11. Степанов 1997 – Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М, 1997. – 824 с.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ:

КСКТ – Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина / Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М.: МГУ, 1997. – 245 с.

ФЕС – Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 743 с.

В статье рассмотрены основные подходы и направления в изучении концептов, представленные в научных трудах современных лингвистов.

УДК 316.614-056

Пустовіт В. С.

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМ'Ї, ЩО ВИХОВУЄ ДИТИНУ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ ЗДОРОВ'Я

Аннотация. В статье осуществлен теоретический анализ подходов к изучению семьи, обозначены проблемы семей, которые воспитывают детей с функциональными ограничениями здоровья, описаны их проявления в современных условиях.

Ключевые слова: семья, социальный институт, социальная группа, функции, ребенок с функциональными ограничениями здоровья.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство останнім часом все більше уваги приділяє найвразливішим групам населення. До цієї групи можна віднести сім'ї, що виховують дитину з функціональними обмеженнями здоров'я. Це пов'язано із тенденцією щодо збільшення кількості атипових дітей, яка зумовлена цілою низкою екологічних, соціальних, економічних та інших чинників, що негативно впливають на загальне здоров'я населення. Серед порушень фізичного характеру, що спричиняють інвалідність дітей, виділяються вроджені аномалії, захворювання органів чуття, опорно-рухового апарату, органів дихання, ендокринної системи тощо.

Дослідники звертають увагу на важливу роль сім'ї в процесі розвитку і виховання дитини, особливо для дітей з функціональними обмеженнями здоров'я, адже для них родина є ще й першим і основним реабілітаційним середовищем. Водночас, не можна зводити вивчення родини лише до її реабілітаційного та виховного потенціалу для дитини з особливими потребами. Сім'я – це особлива соціальна система із специфічними зв'язками і стосунками. Варто зазначити, що зміна стану одного з членів сім'ї впливає на стосунки з іншими членами сім'ї і на відношення родини загалом із соціальним оточенням. Поява дитини з функціональними обмеженнями здоров'я помітно позначається майже на всіх сферах життєдіяльності родини, викликаючи потребу у підтримці і допомозі не лише для самої такої дитини, але й для членів цієї родини чи й сім'ї загалом. Для успішної допомоги цим сім'ям важливо розуміти весь спектр ризиків, з якими вони стикаються.

Все це зумовлює **актуальність** вивчення специфіки життєдіяльності родин, що виховують дитину з функціональними обмеженнями здоров'я.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу функцій сім'ї та наближення до окреслення специфіки функцій сімей, що виховують дитину інваліда.

Для реалізації мети було поставлено такі **завдання**:

- 1) проаналізувати теорії щодо вивчення сім'ї;
- 2)здійснити теоретичний аналіз проблем, з якими стикаються сім'ї, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями;
- 3)узагальнити основні групи цих проблем та окреслити їх характерні риси.